

Шочмо эл, порымлык да рин берр!

18-ше (3302) №,
2017 ий 29 апрель,
шуматкече.

ЯМДЕЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

1 май – Шошо да паша пайрем

Кундемнам түзатена

Шошо толмо дене
Сомыл шукемеш –
Шочмо эл моторлыкым
Түзаташ күлеш.
Түшка дене лектын,
Школ йыр, ял воктен
Шындена арун ме
Шүк деч эрыктен.
Ача-изан польш
Күлеш юггунам –
Ачалаш у пörтым
Мүндыр шырчыклан.
Кугу куан дене
Вашкена сакаш,
Олма садыш луктын,
Чесле омартам.
Түрлө вондерлам ме
Я пушентгылам,
Конден чодыра гыч,
Школ йыр шындена.
Кече ырыкта гын,
Мланде топлана.
Ал пеледыш-влакым
Пакчаш үдена.
Кеч изи – суапле
Лийже пашана.
Тек шочмо элнаже
Кечын түзлана!

Ме, Онар лүмеш шко-
лын йочаже-влак, «Шо-
шымо порылык арня»
акцийыш ушненна. Школ-
на, воктенысе памаш
йыр шүкшакым удыренна.
Кажне эртен кайыше
мемнам мокталтен.
Ангелина ФОМИНЫХ.
у Торъял, Токтарсола.

З.НЕБОГАТИКОВАН фотожо-влак.

«Юнкор» кружокыш
коштшо-влак.
Вуйлатыше -
Н.И.ВАСИЛЬЕВА.
Волжский, Пöтгъял.

29 апрельште
Йошкар-Оласе
В.И.Ленин лүмеш
площадьште
республикысе
тунемше-влакын
ыштыме сату да
кидпаша
ярмингашт 31-ше
гана эрта.

Йоча да подрост-
ко-влаклан цифро-
вой грамотность
дене Российысе
«Сетевичок»
проект ООН-ын
түнямбал конкур-
сыштыжо үчаша.
31 апрель марте
йүкдам пуыза.

www.itu.int/net4/wsis/prizes/2017

27 апрель гыч
12 май марте
Марий Эл мучко
«Велосипедист»
операций кая.
Йолорваш шич-
меке, чоҥ түткө
лийза. Умаште
35 велосипедист
ДТП-ш логалын.

«Ямде
лий» эн
чапле!

Увер
выр-
выр

«Ямде лийын» чап онгаже

Параньга район Кугу Марий школышто 10-шо классыште тунемше Светлана МИЛЮТИНА

«Нылытан» ден «визытанлан» тунемеш. «Литературный карнавал», «Знаток года», «Марий ўдыр – чолга шўдыр» конкурслаште мастарлыкше дене ойыртмалтын. Марий йылме дене районысо олимпиадыште икымше верым сенген налын, республикыште уш-акылжым терген (туныктышыжо – Елена Николаевна Варакина). Кидпашалан шўман.

Таум ойлена

Алевтина Владимировна Суворован эртарыме уроклажым шинчам пыч ыштыде колыштына. Туныктышына мемнам школысо кажне мероприятийыш уша. Мый почеламутым сылнын лудмо конкурслаште мастарлыкем тергем. Тений Колумб лудмаште кокымшо верыш лектынам. Алевтина Владимировналан мемнан верч тыршымыжлан таум ойлена.

Юлиана АНТОНОВА. Волжский, Сотнур.

Пионерийын

95 ияш лўмгечыжлан пўлеклалтше «Мыйын еш архивем» республикысе конкурс эртен. Тидын нерген 13 майыште лекше номерыште палдарена.

Таумутна

«Ший памаш» сылнымут фондыв вуйлатыше, Волжский район Сотнур школын выпускникше, III ранган капитан В.В.КРАСНОВ шочмо кундемысе Мамасево, Пўтъял, Памар, Приволжский, Сотнур, Кугу Парат, Карай, Кугу Корамас кыдалаш, Куп-

сола (Эмеково), Упшер тўн школ-лашке – чылаже 10 экземпляр «Ямде лий» газетлан подпискым ыштен. Моло-влакымат тыгай суапле пашашке ушнаш ўжына.

Цирк, цирк, цирк!

Морко посёлкышко циркым ончаш мийышна. Ялысе йочалан тиде пеш кугу пиал. Циркет онай, но лўдыкшат уло: ик циркач кишкым лукто. Тудыжо кужу-кужу. Мыланна кучен ончаш темлыш. Лўддымў-влак тидым ыштен кертна. Пий-влак уста артист улыт улмаш.

Екатерина РАССАНОВА. Морко, Коркатово.

Пагалыме Василий Владимировичлан кугу таум ойлена.

Лудына

Почталъон суртышкына «Ямде лий», «Марий Эл», «Морко мланде» газет-влакым конда. Мый «Ямде лийым» куанен лудам. Йоча-влакын шошо нерген возымо почеламутышт пеш келшат. Ачам ден авам молло газетлам шергалыт.

Андрей АКТЕРШЕВ. Морко, Нуж-Ключ.

Рвезе вий тагасен

Куанен тунемына

Одо школам 2009 ийыште чонымо. Тудо кугу, ару, волгыдо, шокшо. Вич ялгыч 61 йоча коштына. Ме шочмо марий йылмынам тунемына. Туныктышына Людмила Анатольевна Макарова. Тудо мыланна келге шинчымашым пуа.

В.САЙТЕЕВ, 4-ше класс. Одо кундем, Алнаш район.

– Шытен нерештше усталыкдам кече еда виянгдыза. Тыланда сенымашке шуаш туныктышыда-влак полшат. Нунылан таум ойлынам. А лўмдам, илен-толын, уста ен-влак радамыште ужаш шонена, – Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министрн алмаштышыже Галина Степановна Ширяева йоча-влакым саламлен, сугыным пуэн.

Поэт, прозаик, кусарыше Чалай Васлийын шочмыжлан 100 ий темме вашеш самырык автор-влак коклаште республикысе конкурс лийын. Тудым Марий Элысе писатель ушем эртарен. Тагасымашыш пурышо поэзий, проза жанр дене серыме шўдў утла пашам заочно акленыт. Сенгыше-влакым 21 апрельыште Йошкар-Олаште саламленыт (снимкыште).

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Эр пеледеш

Марий кундемыште ик эн эр пеледше кушкыллан сандалвуй (хохлатка плотная) шотлалтеш. Ты пеледышын кум түрлө видше республикыштына вашлиялтеш. Сандалвуй чыла вере кушкеш. Пеледышыже кандалге, шемалге-канде, коклан йошкарге, кына, ош түсан лиеда. Вургыжо – 20-25 сантиметр.

Май кыдалне нөшмыжө шуэш. Тудым кутко кочкеш.

2005 ийыште сандалвуйын кокимшо видшым (хохлатка промежуточная или средняя) верештме. Тудо икымше видше деч ондакырак пеледалтеш. Орлангыште шемалге-канде түсан 2-8 пеледыш палдырна. Күкшытшө – 15 сантиметр. Известкан мландыште кушкеш. 2016 ийыште «Кугу Какшан» заповедникыште мумо. Шуэн вашлиялтше кушкыл семын Марий Эл Республикысе Йошкар книгашке пуртымо.

2006 ийыште Курыкмари районсо лышташан чодыраште сандалвуйын кумшо видшым (хохлатка Маршалла) мумо. Тудымат Йошкар книгашке пуртымо. Шапалге-нарынче түсан пеледыш май кыдалне пеледалтеш. Күкшытшө – 30 сантиметр.

Г.А.БОГДАНОВ, «Кугу Какшан» заповедникын научный сотрудникше.

Мут - Висвислан

Поро кече, йоча-влак. Мый Висвис улам. Тыланда Йошкар книгаш пуртымо кушкыл да копшанге-влак нерген каласкалш тўналам. Таче МНЕМОЗИНА лўман лыве дене палымым ыштем (снимкыште). Тудым вес семынже шем аполлон маныт. «Кугу Какшан» заповедникын научный сотрудникше Геннадий Алексеевич БОГДАНОВ мнемозина нерген теве мом каласкалшы:

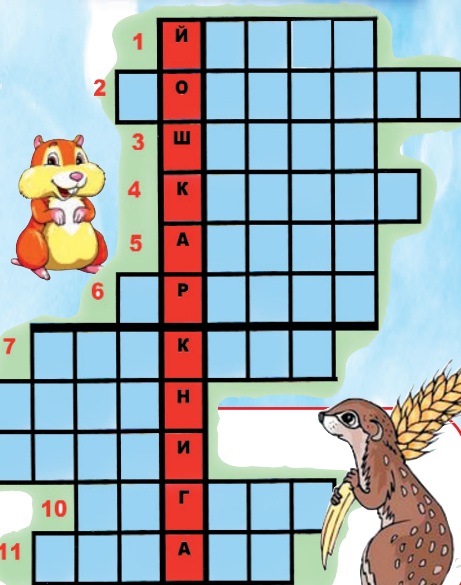
– Мнемозина – парусники урлыкыш пурышо ик эн шуэн вашлиялтше лыве. Тудым Российысе Йошкар книгашке пуртымо. Тиде лыве сандалвуй кушмо верлаште ила. Лывын шукшыжо ты кушкылын лышташыжым кочкеш. Апрель мучашыште муно гыч нарынче тамган шем шукш шочеш. Кечывалым тудо лышташла коклашке шылеш, а йўдым кочкаш лектеш. Май кыдалне пентгыде коконыш савырна. Ты жап кок арня шуйна. Май мучашлан икымше лыве чонештен лектеш. Тўжвал тўсшө дене ковышта лыве гай коеш, но шулдыр тўржө вошткойшо. Чодыра тўрыштө, энер серлаште вашлиялтеш. Пылан игече годым пеледышыште шинча, тунам тудым кидышкат налаш лиеш.

Теле ынеж кай

Телын кайымыже ок шу,
Шошо корным огеш пу.
Лумым койын шулыкта,
Корнылаште вўд йога.
Кече кўшычын пелта,
Мланде угыч почылтеш.
Ий тарваныш коремлаште,
Коллан лие шўлаш ямле.

Екатерина ФОМИНА.
Марий Турек, Сардайл.

Марий Эл Республикысе Йошкар книгаш пуртымо яндык-влакым марлаш кусарыза:
1. Выхухоль. 2. Тушканчик. 3. Норка. 4. Косуля.
5. Хомяк. 6. Бурундук. 7. Выдра. 8. Суслик. 9. Бурозубка.
10. Соня. 11. Хорёк.

Морко, Коркатово. Юлия АНИСИМОВА.

Школыштына кайыкклан пөлеклалтше пайрем эртыш. Визымше классыште тунемше-влак шокшо элла гыч чонештен толшо кайык-влак нерген каласкалышт, пайдам кондымышт нерген ушештарышт. **Теве мужыр шырчык кечыште 350 копшангым, шукшым пытара. Киса ик суткаште шке нелытше наре шукшым, шыгам кочкеш.** Пушенге лышташ шарлаш тўналмеке, ялыште майысе копшанге шагал шонеда мо? Кайык-влак ялна, суртна, школна воктене шуырак лийышт манын, мыланна тыршыман, шырчык омартам сакуман.

Ю.А.СЕМЕНОВА,
туныктышо.
Морко, Арын.

Унам вашлийына

Школна йыр сылне садер кушкеш. А пушенгылаште шырчык омарта-влак кечат. Нуным тунемше-влак ыштеныт. Меат кочам дене ик омартам сакалтенна. Школ воктенак илем, ынде кажне кечын шырчык мурым колыштам.

Катя ЧУРИКОВА,
Куженер,
Шўдымарий.

Школыштына «Шырчык омарта» акций лийын (снимкыште). Тушко йоча-влак ачашт дене пырля ушненыт. Тений школ йыр шырчык омарта кажне пушенгыште гаяк уло. Ялна мучкат шагал огыл коеш.

Арина БЕЛОВА,
Медведево, Руш
Кукмарий.

Законым палыман

Сусыргышо янлык

Йодыш. Чодыраште, пасушто, моло вереат сусыргышо кайык, изи янлык-влак вашлиялтыт. Нуным мўнгышкў налаш лиеш мо?

ВАШМУТ: Чынак, сусыргышо кайык але янлык-влакын игышт ынышт коло манын, ег-влак, нуным чаманен, пеленышт налыт да мўнгыштышт эмлат. Но тыге ыштымыда дене те законым пудыртен кертыда, сандене кўлеш верыш шижтарыман. Мумо янлыкдам, кайыкдам Россий Федерацийын Йошкар книгашкыже пуртымо гын, те Росприроднадзорыш увертарышаш улыда. **А Марий Элын Йошкар книгашкыже возалтын гын, республикысе Чодыра да сонар озанлык министерствыш йынгыртыза.**

Ужар шўртньў

Коля ЛАТУХИНЫН сўретше. Советский, Орша.

10 чодыра пожар гыч индешыже айдемын титакшылан кўра ылыжеш!

Аралыза чодырам!

Шочмо вершўрем чодыралан поян. Тушто лышташан, иман пушенге-влак кушкыт, тўрлў емыж-саска, понго шочыт. Калык емыжым пога, Озагыш ужалаш коштеш.

Чодыран тушманже – пожар. Тул нимомат, нигўмат ок чамане, чыла ломыжыш савыра. Пожар деч вара сай чодырам кушташ шуко ий кўлеш. Ужар шўртньынам чот аралыман!

Никита НИКОЛАЕВ.

Морко, Эгерсола.

Пожар деч шекланыз!

29 апрель гыч 14 май марте Марий Элысе чодыраш пураш чарыме. Тидын нерген республикысе Чодыра да сонар озанлык министерстве увертара. Пожар ынже ылыж манын, тыгай правил-влакым шуктыман:

✓ чодыра кўргыштў, тўрыштў лўмын келыштарыме верлаште гына тулым ылыжташ лиеш;

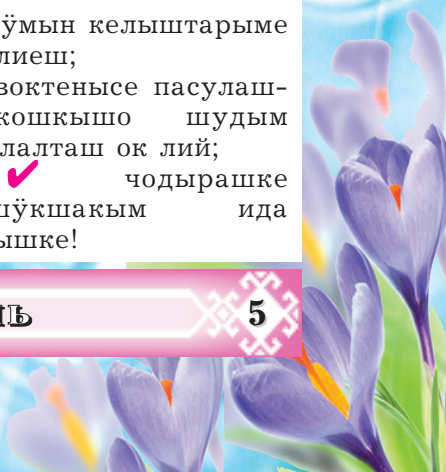
✓ чодыра воктенысе пасулаште кошкышо шудым йўлалташ ок лий;

✓ чодырашке шўкшакым ида кышке!

✗ Кайыкым,

янлыкым уэш пўртўс лонгаш колташ ок лий гын, нуным зоопарклаште але ашныме верлаште ончат.

✗ Кеч-могай янлыкым сурт пелен ашнаш посна разрешений кўлеш. Тудо уке гын, тендам мутым кучаш шогалтен кертыт.

Ото - түвүра-ужаш

Сардаял йыр
улшо шым ото кокла
гыч нылымше:

Ушанэнгер ото

Тудо күшыл мучаш могырым коремыште верланен. Кок корем ушнымаште шога, сандене тыгай лүмым пуымо. Күшыл мучаште илыше калыкын отыжо. Ты ото воктене ял калык Агавайремым эртарен. Вер пеш сылне. Ото покшеч ший памаш шыргыктен йоген лектеш. Ожнырак кужу шудо кушкын, а Агавайрем эртарыме верым сылне деч сылне пеледыш, кушкыл сорастареныт. Совет власть годым отыш кумалаш лекмым чарненыт.

Юлианна ЕРМОЛАЕВА, 8-ше класс.

Марий Турек, Сардаял.

Фонарик лүдыкта

Мландымбалне 26 түжем утла энгыремыш уло. 3-4 сантиметр кутышан тарантул-энгыремышын аярже айдемым пуштын кертеш. Йүдым тарантулын шинчашкыже фонарикын тулжо перна гын, шинчаже чот йылгыжаш тўгалеш, шкеже тўнын шинчеш.

К. Чуковскийн «Муха-Цокотуха» книгажын геройжо – Шына – тидын нерген пален. Сандене осал энгыремыш деч не кидше гыч фонарикым кудалтыде кредалын.

Рывыж

Лузга почшым лап волтен Нушкеш рывыж пасу ден, Чоя койышыжым моктен, Сылне мурым муралтен. Пире писын кудалеш, Рывыжым поктен шуэш. Рывыжшат чоя улмаш, Шке кышажым пеш шылта, Пире деч шылаш вашка.

Карина ЗОСИМОВА,
1-ше номеран
Морко школ.

Шошо кече

Уремыште шошо. Леве мардеж пуалеш. Кече шокшын ырыкта. Лум койынак шула. Кайык-влак вес семын мураш тўналыныт, нунат шошо толмым шижныт. Пушенте-влак помыжалтыныт, куанен, ала-мо нерген ваш-ваш мутланат. Мыят шошо толмылан йывыртенам. Изи шўжарем дене уремыш модаш лектына. Шошо пўртўс кумылым нўлта.

Вика ИВАНОВА,
У Торъял,
Кузнеч.

Синквейн

Шошо!

Мотор, весела, сылне.
Модыкта, куандара, каныкта.
Мыйын йоратыме жапем.
Каникул!

Алина ПОЛУШИНА,
Советский, Ёрша.

Ош пеледыш

Ялна воктенак Танып энгер йоген эрта. Тудо Пермь кундем гыч толеш. Йолташем дене писе Таныпым ончаш ошкылна. Энгер вўд шорген йога. Ий катыш-влак вўдыштў икте-весышт дене тўкныл ийыт, пуренгаят, нўлталалтыт. Йырым-йыр тўрлў кайык мура, пеледыш-влак почылтыт. Мемнан дене эн ончыч ош пеледыш лум йымач лектеш. Тудо Йошкар книгашке пурталтын. Ме изирак чодыра аланыш пурышна. Тудо ош пеледыш дене леведалтын. Тыгай чевер пўртўс сўретым кажне шошым вучена.

Ксения КАПИСОВА,
Пошкырт, Дўртыльў, Чарлак.

Туристлан

Походыш лекмыда годым тўрлў амаллан кўра кўртнў флягыда (але канистра) лаштырген гын, тудым тўрлаташ лиш. Ондак тушко пел ате наре вўдым темыман да, петыртыш дене пенгыдын петырен, тул ўмбалне кучыман. Вўд шолаш пуремеке, лаштыргыме вер пар дене тўрлана.

Молап
кожиме эре
ужарге?

Йоча-влак,
нине буква
коклаште
пушенте лўм-влакым
кычалза.

Милена МАКАРОВА,
4-ше класс.
Одо кундем, Алнаш,
Маскиял.

П	У	Л	Л	М	А	Ч
Ў	Н	Г	О	У	П	И
В	Ч	Ў	Л	О	М	Е
А	Ш	Р	П	Ў	Б	О
Л	Т	А	Н	Н	К	У
Ы	С	Т	А	Ч	Ў	Э

Шыргыжалза

Географий урок.
Туныктышо йодеш:

– Пушенте полшымо дене йўдвел ден кечывалвелым кузе палыман?

Миклай:
– Ой, кў ок пале? Кож – йўдвел, пальме – кечывалвел.

Газетым Печать да массовый коммуникаций шотышто федеральный агентствын финанс полшымыж дене лукмо.

Йочасадыште

«Тазалык кечым» эртарышна.

Воспитатель-влак групплаште тазалыкым аралыме нерген ойлымашым, почеламутым лудыныт, калыкмутым, калык палым шарналтеныт. Пайремыш йомакысе герой-влак унала толыныт. Йоча-влак дене пырля модыныт, танасеныт, мурым муреныт.

Л.Г.НИКОЛЬСКАЯ.

Медведево, У Арбан.

ошкудем Петя Петров – пешак пашаче полмезе.

Петя пашам писын пытара. Павел Петрович Павловлан пакчаште парентгым пургедаш полшен. Печымат пырля печеныт. Пакчаштыже Петя пӱкшым пога.

Александр ИВАНОВ.
Волжский, Сотнур.

30 апрель – Пожар охраннын кечыже

Шырпе модыш огыл!

Йоча-шамыч, шырпым ида кучо!

Шырпе модыш огыл йочалан!

Поген пышташ

ида мондо,

Кӱпчык йымак

ида кодо,

Койко йымак ида шу.

Логалеш

йочалан кидыш –

Тултым

пижыктен кертеш:

Чылалан энгек лиеш!

Арсений

ЧАПУРИН.

1-ше №-ан

Морко школ.

Ж.МУСАЛАЕВЫН

сӱретше.

Пошкырт,

Дӧргыльӧ, Чарлак.

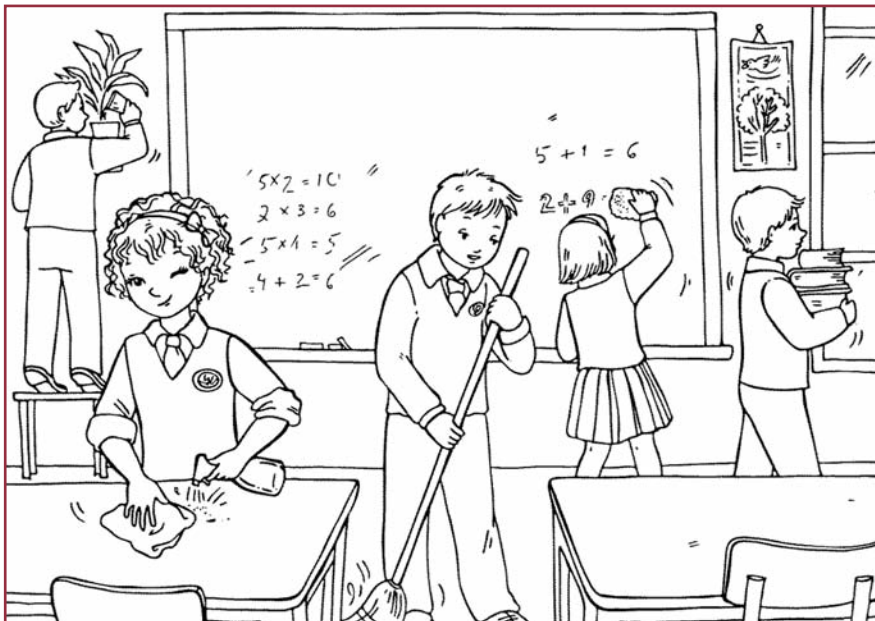
«Окнасе эн сӧрал пакча» кон-

курслан икшыве-влак воспитательышт дене пырля пакча-

саскам шындыныт. Тудым тӱрлын сӧрастареныт. Ача-ава-влакат полшеныт. Сенышыш «Василёк» группо лектын (снимкыште). Ончен куштымо озымым шошым пакчашке шындына. Сай лектышым налаш шонена.

Н.ГОДУНОВА.

Йошкар-Ола, 80-ше №-ан йочасад.

Йоча-влак классыштышт арулыкым эскерат. Тендан классыште дежурный уло мо? Сӱретым чиялте.

Палаш огай

Пӧрӱен пинчакын шокш мучашешыже молан полдышым ургат, шонеда? Тидым ышташ Петр I кугыжа кӱштен. Тунам салтак-влак кочмышт деч вара мундирысе шокш мучаш дене умшаштым да нерыштым ӱштыныт. А полдыш-влак тидым ышташ мешаеныт. Тыге руш кугыжа салтак-шамычым оккӱл койыш деч утарен.

Полдышым муат – илышыште сайым вучо.

3 май - Кечын кечыже

Тиде мотор кече Йошкар-Оласе 68-ше номеран йочасадыште икшыве-влакым кажне кечын вашлиеш. Тудым Кирилл Петровын аваже, Ирина Юрьевна, пидын конден.

И.АЛЕКСЕЕВА.

Тушто-влак

✓ Туддеч посна шортына, а лектеш гын, шылына.

✓ Мо чодыра деч күшнö, волгыдо деч волгыдо, тул деч посна йўла?

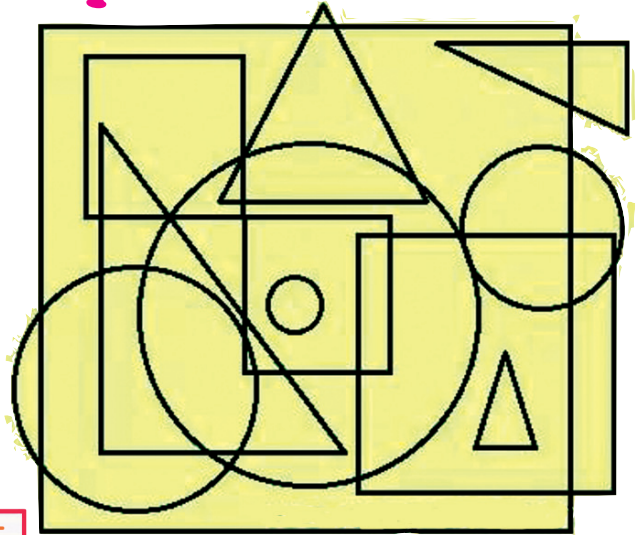
К о к
кече почела
йўр йўрын
кертеш мо?

«Уштодыш» конкурсам монден огыдал? Пашада-влакым вучена. Сенгышлан – радиуправляемый вертолёт!

4 май - Погалтше зонтикын шочмо кечыже.

Поголтше зонтикым 1715 ийыште Парижыште Мариус дўман фабрикант шонен луктын. Тиддеч ончыч зонтик-влак 1,5 метр кужытан да 2 килограмм нелытан лийыныт.

Тиде сўретыште могай да мыняр фигурым ужда?

К 1.Марий писатель ... Шкетан. 2.Икымше марий опер. 3.Марий Элын поянлыкше. 4.Марий-влакым ожно кузе маныныт? 5.Ўярня, Угинде, Шорыкйол – тиде ... 6.Композитор ... Сапаев. 7.Июнь тылзе марлаже кузе лиеш?

1	М						
2	А						
3				Р			
4				И			
5				Й			
6				Э			
7				Л			

Май толеш – неренит кий.

Таня ИВАНОВА, 8-ше класс. Морко, Энер-сола.

12 ойыргемым му.

Индекс: Марий Элыште - 78574, вес кундемлаште - 52713. Тираж 1300 экз. Заказ 823. Формат – А-4-8. Директор-тўн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru, yamde_lii@mail.ru. Сайтын адресше: yamde-lii.ru, Тел. 45-25-49(факс); 45-22-82.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикасе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугыжаныш унитарный казенный предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций сфериште да культур наследийым аралымаште законодательством шуктен шогымым эскерыше Федеральний службыв Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме. Номер – ПИ №ФС 18-1999, 2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап – 14-00, фактически – 13-00. Ак – кутырен келшыме почеш.

Авторын да редакциянын шонмашышт түрлö лийын кертыт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт.

Газетым редакцияштыште погымо да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424006, Йошкар-Ола, Строитель урем, 95.

Редакциянын да издателын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20.